

Список використаних джерел

- Allman, P., 1984. 'Self-help learning and its relevance for learning and development in later life', *In E. Midwinter (Ed.) Mutual Aid Universities*, Beckenham, Kent: Croom Helm.
- Barry, A., 2003. 'Science in the modern world polity: Institutionalization and globalization', *Sociological Review*, №51, p.564–566.
- Battersby, D. & Glendenning, F., 1992. 'Reconstructing education for older adults: an elaboration of first principles', *Australian Journal of Adult and Community Education*, №2, p.115–21.
- Battersby, D., 1993. 'Developing an epistemology of professional practice within educational gerontology', *Journal of Educational Gerontology*, Vol.8, Issue 1, p.17–25.
- Battersby, D., 1987. 'From Andragogy to Geragogy', *Journal of Educational Gerontology*, Vol.2, Issue 1, p.4–10.
- Darder, A., 2002. 'Reinventing Paulo Freire: a pedagogy of love', Cambridge, MA: West view Press.
- Findsen, B. and Formosa, M., 2011. 'Lifelong learning in later life: A handbook on older adult learning', Amsterdam: Sense.
- Finger, M. & Asún, JM., 2001. 'Adult education at the crossroads. Learning our way out', London and New York: Zed Books.
- Formosa, M., 2011. 'Critical educational gerontology: a third statement of first principles', *International Journal of Education and Ageing*, Vol. 2, No.1, September, p.317–300.
- Formosa, M., 2012. 'Critical Geragogy: Situating Theory in Practice', *Journal of contemporary educational studies*, Vol.5, p.36–54.
- Glendenning, F. & Battersby, D., 1990. 'Why we need educational gerontology and education for older adults: a statement of first principles', *In F. Glendenning & K. Percy (Eds.) Ageing, education and society: readings in educational gerontology* Keele, Staffordshire: Association for Educational Gerontology, p.219–231.
- Havighurst, RJ., 1953. 'Education and Development', New York: David Mc Kay Company.
- Jackson, S., 2006. 'Jam, Jerusalem and calendar girls: lifelong learning and the Women's Institutes (WI)', *Studies in the Education of Adults*, Vol.38, Issue 1, p.74–90.
- John, MT., 1988. 'Teaching and loving the elderly. Springfield: Charles C. Thomas, 1983; John, M. T. Geragogy: A the or for teaching the elderly', Binghamton: The Haworth Press.
- Kunkel, SR., 2008. 'Global aging and gerontology education. Annual Review of Gerontology and Geriatrics', *Gerontological and Geriatric Education*, №28, p.45–58.
- Lebel, J., 1978. 'Beyond Andragogy geragogy', *Lifelong learning: The adult years*, Vol.1, Issue 9, p.16–8.
- Mayo, P., 2003. 'A rationale for a transformative approach to education', *Journal of Transformative Education*, Vol.1, Issue 1, p.38–57.
- Mc Clusky, HY., 1974. 'Education foraging: the scope of the field and perspectives for the future', *In A. M. Grabowski & W. D. Mason (Eds.) Learning for Aging*, Washington, DC: Adult Education Association.
- Mwangi, SM., Yamashitan T., Ewenn, HH., Manning, LK., Kunkel, SR. 'Globalization of Gerontology Education: Current Practices and Perceptions for Graduate Gerontology Education in the United States', *Geragogy & Geriatrics Education*, Vol.33, Issue 2.
- Percy, K., 1990. 'The future of educational gerontology: a second statement of first principles', *In F. Glendenning & K. Percy (Eds.) Ageing, education and society: readings in educational gerontology*, Keele, Staffordshire: Association for Educational Gerontology.
- Phillipson, C., 1983. 'Education and the older learner: current developments and initiatives', *In S. Johnston & C. Phillipson (Eds.) Older learners: the challenge to adult education*, London: Bedford Square Press/NCVO.
- Scharf, T., Phillipson, C., Smith, A., 2003. 'E. & Kingston Findings: Older people in deprived neighborhoods: social exclusion and quality of life in old age', Sheffield: ESRC Growing Older Programme.
- Withnall, A., 2006. 'Exploring influences on later life learning', *International Journal of Lifelong Learning*, Vol.25, №1, p.29–49.
- Yeo, G., 1982. 'Eldergogy: A specialized approach to education for elders', *Lifelong learning: The adult years*, Issue 5, p.4–7.

Drobotenko M. O., Ph.D. candidate, doctoral student of department to philosophy at H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine, Kharkiv), Marushka85@i.ua

Educational self-realization of philosophy: educational gerontology

Over the past two decades, there has been a steady increase in the role of education and learning in older people. The term «Educational Gerontology»

refers to the integration of institutes and educational processes related to the age processes of people and the needs of the elderly people. It reflects the process in which elderly people, individually and jointly with others, directly collaborate and then purposefully think over, confirm, transform, give personal significance and seek to integrate their own ways of cognition. On the other hand, gerontology refers to the management of teaching and learning strategies, where the elderly people are the target audience. The early philosophy of educational gerontology was based largely on the arguments that justify adult studying in general: the concepts of equality and social justice. Later, other approaches to the comprehension of educational gerontology were formulated: critical educational gerontology, liberal humanistic approach to educational gerontology, global gerontological education, education of the elderly as part of adult education.

Keywords: philosophy of education, educational gerontology, critical educational gerontology, education for adults, elderly people.

* * *

УДК 37.014–283/289

Рязанцева Т. О.,

аспірантка кафедри культурології, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), tanya11lady@gmail.com

Втілення ідей Реформації у принципах виховання сучасної протестантської педагогіки

Досліджено ідеї Реформації, представлені у вигляді протестантських п'яти «Solo». Проаналізовано принципи виховання у загальній педагогіці та розкрито їхнє основне значення у теорії дидактики. Представлена авторська спроба комплексного з'ясування того, як реформаційні ідеї п'яти «Solo» були втілені у принципи виховання, якими користуються сучасна протестантська педагогіка. Доведено важливість використання в сучасному релігійному навчально-виховному процесі використання традиційних протестантських принципів виховання, які сформулювали «батьки» європейської Реформації на основі детального вивчення текстів Біблії.

Ключові слова: ідеї Реформації, протестантська педагогіка, релігійне виховання, принципи виховання.

На наш погляд, важливим є твердження відомого православного філософа і педагога В. В. Зеньковського, що у педагогіці провідною є тема релігійного виховання, а розвиток інтелекту, технічних та соціальних навичок й характеру – лише частина педагогічної задачі [7, с. 88]. Відомо, що чимало видатних педагогів–учених були людьми глибоко віруючими. Серед них Я. А. Коменський, І. Песталоцці, М. І. Пирогов, К. Д. Ушинський та ін.

К. Д. Ушинський, зокрема, писав: «...для нас нехристиянська педагогіка – річ немислима, задум без спонук у минулому, без результатів у майбутньому... Все, чим людина, як людина, може і повинна бути, виражено повністю у божественному вченні, і виховання залишається передовсім і в основу всього покладені всі істини християнства. Воно слугує джерелом всякого світла і всякої істини і вказує високу мету всякому вихованню» [9]. Він вважав, що релігійне виховання людини має супроводжувати її все життя [9].

Митрополит Андрій Шептицький наставляв так: «Пам'ятайте, що християнське виховання є більшим добром, ніж усе добро світу» [10].

Отже, релігійне виховання – це важлива складова формування особистості.

З теорії педагогічної науки відомо, що виховання базується на певних принципах, які «є орієнтиром для практики виховання» [14, с. 464].

Василь Ягупов дає таке визначення принципам виховання: «**Принципи виховання** – це загальні провідні положення, які визначають мету, ідеали, зміст та організацію процесу виховання» [14, с. 465].

Отже, *принципи виховання* – це вимоги до організації й проведення процесу виховання, дотримуючись яких, отримуємо його ефективність.

Як стверджує В. Ягупов, «незнання принципів не відміння їхнього існування і дієвості, а робить процес виховання суперечливим, непослідовним, несистемним, отже, малоефективним. Принципи виховання становлять струнку систему, їх ефективність проявляється тільки в комплексному та послідовному використанні» [14, с. 465]. Загальна педагогіка оперує цілим арсеналом принципів виховання. Існує навіть декілька класифікацій принципів виховання, представлених різними вченими. Наприклад, М. М. Фіцула виділяє наступні *принципи*: 1. Цілеспрямованість виховання. 2. Зв'язок виховання з життям. 3. Єдність свідомості та поведінки у вихованні. 4. Виховання в праці. 5. Комплексний підхід у вихованні. 6. Виховання особистості в колективі. 7. Поєднання педагогічного керівництва з ініціативною та самодіяльністю учнів. 8. Поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього. 9. Індивідуальний підхід до учнів у вихованні. 10. Принцип системності, послідовності й наступності у вихованні. 11. Єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості [12, с. 258–263].

І. П. Підласий виокремлює такі *принципи виховання*: 1. Суспільна спрямованість виховання. 2. Зв'язок виховання з життям, працею. 3. Опора на позитивне у вихованні. 3. Гуманізація виховання. 4. Особистісний підхід. 5. Єдність виховних впливів [12, с. 258–263].

Перелічені принципи виховання є універсальними й використовуються у виховних процесах у сім'ї та навчально-виховних закладах різних ступенів. Проте вони також діють й упрощають релігійного виховання. Християнська педагогіка також використовує ці принципи у своїх виховних процесах. Поруч із ними, вона користується ще й християнськими принципами виховання. Звісно, що кожна християнська конфесія визнає Біблію як основне джерело свого вчення та етично-моральних норм, покладених у основу виховання християнина. Але у кожній конфесії є властиві саме їй особливості богослов'я та богословські традиції. Це знайшло своє відображення також й у вихованні. Ідеї Реформації, які були сформульовані у 5 «Solo», мали певний вплив на принципи виховання й впроваджуються у виховних процесах протестантського освітнього середовища: «У другій половині ХХ ст. загальнопоширеною думкою стало популярне твердження, що в основі протестантської теології лежать п'ять основних принципів, висловлених латиною у формі фраз: «Sola Scriptura» («Тільки одним Писанням»), «Sola gratia» («Тільки однією благодаттю»), «Sola fide» («Тільки однією вірою»), «Solus Christus» («Тільки Христос»), «Soli Deo gloria» («Тільки Богу слава»). Офіційним документом, який гучно заявив про 5 «Solo», стала так звана Кембриджська декларація, ухвалена 20 квітня 1996 р. на зустрічі Альянсу сповідуючих євангелікалізм [11].

У статті Сергія Саннікова «5 «Solo» Реформації. Богословські принципи гетерогенного протестантизму» [11] дуже добре висвітлені й пояснені ці принципи. Отже, беручи за основу його пояснення богословських принципів протестантизму, представлених у вигляді 5 «Solo» Реформації, спробуємо проаналізувати, для

яких принципів виховання у сучасній протестантській педагогіці вони послужили плацдармом.

С. Санніков стверджує, що «5 «Solo» стали сучасним своєрідним лого чи метатекстом для демонстрації вчення Реформації. Вони не стільки розкривають саме богослов'я протестантизму, скільки є ознаками чи сигнальними маячками, які описують це богослов'я [11].

Sola Scriptura: «Цей принцип означав, що тільки і єдино Святе Письмо є абсолютно надійним джерелом богопізнання, тому що його дав Бог, і воно є Словом самого Бога, утіленим у тексті» [11].

Мирон Вачевський зазначає, що Г. Васянович та В. Онищенко відзначають, що «уже тисячу років культурно-освітня і педагогічна думка в Україні розвивається на основі християнської традиції та пов'язана зі своїм доленосним першоджерелом – Біблією» [3].

Перелічимо **принципи виховання**, які можна сформулювати, спираючись на те, що саме Біблія є основним джерелом правил та норм поведінки людини, вміння будувати стосунки з Богом та пізнавати Його, взаємодіяти з іншими:

– **Принцип побожного ставлення до Бога** опирається на слова Христа: «Бо ж написано: Господеві Богові своєму вклоняйся, і служи Одному Йому» (Мт. 4:10). А також на першу заповідь: «Я є Господь Бог твій, нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене» (Вих. 20:2–3).

Цей принцип наголошує на тому, що важливо прививати кожній людині шану до Бога, страх Божий, який є проявом поваги, любові до Бога та слухняності Йому, відмову від ідолопоклонства та гордині.

– **Принцип любові до Бога та ближнього**

Він випливає з Мт. 22:36–40: «Учителю, котра заповідь найбільша в Законі? Він же промовив йому: Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою. Це найбільша й найперша заповідь. А друга однакова з нею: Люби свого ближнього, як самого себе. На двох оцих заповідях увесь Закон і Пророки стоять». Отже, любов є лейтмотивом у ставленні людини до Бога й інших людей, а також у будівні відносин з Богом й людьми. Отже, варто прищеплювати вихованцеві почуття любові до Бога й до людей.

– **Принцип послуху батькам**

«Діти, слухайтеся своїх батьків у Господі, бо це справедливо!» (Еф. 6:1) «Діти, будьте слухняні в усьому батькам, бо це Господеві ввідрічене!» (Кол. 3:20). Володимир Кондор зазначає: «Слухняність – це послух батькам. Коли дивитися в тлумачний словник, слово послух означає «слухняне виконання чийсь волі, наказів, розпоряджень, побажань, підкорення чийсь волі, покоря. Коли говорити про послух, то він відноситься до вчинків. Слово «діти», яке використовується в даних текстах, не говорить тільки про малолітніх дітей, а дітей взагалі. Бути слухняним буквально означає «вслуховувати», уважно слухати та позитивно реагувати на почуте. Діти повинні підкорятися словам та авторитету батьків. Послух дітей батькам відображає послух їх Господу» [6].

– **Принцип пошани до батьків**

«Шануй свого батька та матір – це перша заповідь з обітницею» (Еф. 6:2); Бо Бог заповів: «Шануй батька

та матір» (Мт.15:4). «Шанувати – це відчувати або виявляти глибоку повагу, пошану до когось, чогось; поважати» [1]. Якщо послух належить до вчинків, то пошанування – до поведінки [6].

Отже, цей принцип вимагає формування такого ставлення та поведінки дітей у відношенні до батьків, яке проявлятиметься через глибоку повагу, слухняність й турботу.

– **Принцип поваги до влади**

«1. Нехай кожна людина кориться вищій владі, бо немає влади, як не від Бога, і влади існуючі встановлені від Бога. 2. Тому той, хто противиться владі, противиться Божій постанові; а ті, хто противиться, самі візьмуть осуд на себе» (До Римлян 13:1,2). Повага до влади має прищеплюватися у процесі виховання й закріплюватися протягом життя.

– **Принцип шанобливого ставлення до навколишнього середовища**

Перші розділи книги Буття розповідають про створення Богом Землі. Отже, земля й все, що наповнює її – Боже. Тому варто виховувати турботливе та ошадливе ставлення до природи й навколишнього середовища.

«**Sola gratia**»: «Принцип «Тільки благодать»... полягає у тому, що людина спасеться тільки благодаттю Божою, як Його милосердною дією, а не своїми заслугами перед Богом або людьми. Саме це питання, як людині спастися, було початком богословських пошуків реформаторів, зовипливають з ідеї спасіння за благодаттю. Богослов'я виправдання, як визнання грішника абсолютно невинним, стало головним, системотвірним принципом лютерівської системи» [11].

Принципи виховання:

– **Принцип смирення перед Богом** вимагає формування у вихованця розуміння того, що Бог є Владика, а людина має підкорятися Йому, визнаючи Його всемогутність та свою обмеженість.

– **Принцип визнання своєї залежності від Бога.** Згідно з цим принципом, вихователі мають донести, що людина та її життя повністю залежать від Бога. Впровадження цього принципу йтиметься через смирення перед Богом й побудову особистих стосунків з Ним.

– **Принцип прийняття факту, що людина не може заробити або купити спасіння самостійно.** Мова йдеться про формування правильного ставлення до свого спасіння: тільки через Божу благодать, а не власне людські заслуги. Цей принцип спонукає виховувати смирення, позбавляючись гордині.

«**Sola fide**»: «принцип «Тільки вірою» з'явився як заява, спрямована не стільки проти богословських, скільки проти звичайних, але панівних і досі, уявлень, що спасіння можна отримати за сукупність добрих справ» [11].

Принцип виховання:

– **Принцип віри в Бога й довіри Йому:** «Без віри догодити Богові неможливо, бо той, хто приходить до Бога, мусить вірувати, що Він є, а тим, хто шукає Його, Він дає нагороду» (Євр.11:6).

Спасіння людина отримує через віру в Ісуса Христа. Отже, даний принцип скеровує вихователів на прищеплення й формування віри у вихованців. Віра в Ісуса Христа є головною ознакою християнина.

«**Solus Christus**», «**Soli Deo gloria**»: «Вважається, що перший раз ці два додаткових «Sola» з'явилися в книзі «Церква і світ» [17], видані й за редакцією

I. Метзен у 1965 р. Обидва принципи вказують на мету й сенс існування богословської системи реформаторів і визначають її спрямованість [11].

Принцип «**Solus Christus**» («Тільки Христос») часто розуміють, передусім, у критичному контексті, як указівку на необхідність відмовитися від всіх інших посередників між Богом і людьми, оскільки за виразним біблійним вченням лише Христос є єдиним Заступником і Первосвященником, Який стоїть перед Богом за народ і заступається за грішників. Він – єдиний Глава церкви, Який розпоряджається всіма її благами. Отже, усі допоміжні побудови, зроблені історичними церквами (заступницька допомога Діви Марії, святих та ін.) необхідно усунути [11].

Принципи виховання:

– **Принцип віри в Ісуса Христа як єдиного Спасителя й посередника між Богом та людьми:** «І нема ні в кому іншому спасіння, бо і Ймення нема іншого під небом, даного людям, що ним би спастися мали» (Дії. 4:12); «Вірити в Христа – означає не тільки знати історію Його життя, страждань і смерті, але й розуміти всім серцем, що Він жив, страждав і помер за нас, замість нас, щоб спокутувати наші гріхи і примирити нас із Богом» [13].

За цим принципом виховання має прививати любов до Ісуса Христа, прищеплювати бажання прийняти Його особистим Господом і Спасителем, заохочувати будувати особистих стосунків з Христом, а також, формувати розуміння, що тільки через Ісуса, Його одного, ми можемо отримати виправдання перед Богом й прощення наших гріхів.

– **Принцип побудови особистих стосунків з Ісусом Христом.** Вихованці мають не тільки знати про Ісуса, а й прагнути побудувати з Ним особисті стосунки, проводити час у спілкуванні з Ним. Вихователі мають прищеплювати це прагнення також через власний досвід та особистий приклад.

– **Принцип каяття перед Христом.** Примирення з Богом через каяття й прийняття Христа – обов'язкова складова християнської віри. Отже, за сприянням Святого Духа, вихователі мають спонукати своїх вихованців до примирення з Христом, а також постійного освячення у Христі.

I, нарешті, принцип «**Soli Deo gloria**» висловлює есхатологічне передчуття і сподівання, котре починається вже на землі в безупинній доксології, прославленні Бога за спасіння, яке Він здійснює, за благодать і за всю Його роботу з доморядництва Царства Божого. Але в цього принципу є також дуже важливий земний вимір, на який звернули увагу протестанти. Будь-яка земна практична діяльність розглядається як та, що здійснюється для слави Божої. Лютер писав: «У шевця, коваля, селянина і в кожного є своє ремесло, посада і справа, і все ж всі вони в однаковій мірі є посвяченими священиками і єпископами; і кожен, виконуючи свою посаду або займаючись своїм ремеслом, зобов'язаний приносити користь іншим і служити їм» [8, с. 16]. Розуміння рядової праці як священного обов'язку абсолютно відрізняється від ставлення до праці у східноправославному контексті, що вплинуло й на слов'янські пізнопротестантські рухи [11].

Принципи виховання:

– **Принцип побожного ставлення до Бога** (був уже розглянутий вище).

– **Принцип виховання через працю.** Прищеплення любові до праці, розуміння руйнівного впливу лінощів на життя, вплив на особистість через участь у спільній діяльності – все це є втіленням цього принципу.

– **Принцип зв'язку виховання з життям.** Виховання не має бути відірваним від реального життя. Завдання вихователів – це формування цілісної особистості, яка б могла жити у сучасному для неї середовищі й гідно відповідати на виклики, з якими вона стикається, та на морально-етичні питання, які перед нею постають. Цей принцип вимагає формування у вихованців тих рис характеру, які їм необхідні для життєдіяльності у сучасному світі та сучасному середовищі.

Богослов'я XXI ст. не тільки ставить критичні питання кожному з 5 «Sola», але і значно розширює сферу їх опису. Багато богословів свідчать, що протестантське богослов'я недостатньо описувати класичними 5 «Sola» і пропонують упровадити нові ознаки. Зокрема, М. Глодо [15] ставить питання про роль церкви в реформатському богослов'ї і справедливо вказує, що без указівної церкви ніхто не може розраховувати на виправдання й навіть на спасіння. Місія церкви – показати Христа і донести Писання до сучасних людей [11].

Принципи виховання:

– **Принцип приналежності до Церкви.** Дуже важливим є прищеплення бажання укласти заповіт з Богом й увійти до лав всесвітньої Церкви, а також стати членом помісної церкви. Варто виховувати любов до церковної сім'ї, братів та сестер у Христі. Цей принцип вимагає плекання внутрішніх спонукань до формування родинних відносин з іншими членами церкви.

– **Принцип служіння у помісній церкві.** Члени церкви не повинні займати пасивну позицію, вони мають служити Богу, іншим членам церкви та суспільству тими дарами й здібностями, якими Бог їх наділив. Тому в процесі виховання важливо допомогти виявити дари й здібності кожного вихованця та заохочувати до реалізації їх через служіння.

Інше розширення такого індикатора, як «Sola», пов'язане з уточненням поняття «чинна віра». Р. Леонарді пише: «Лютерівський вислів «sola fide» справедливий, якщо його не протиставляти милосердю, благодійним справам, жертволюб'ю» [16]. Тому він вважає, що треба додати ще одне «Sola» – «Sola Caritas» («Тільки жертвна любов») [11].

Принципи виховання:

– **Принцип жертволюб'ю.** На Голгофському хресті Ісус Христос проявив до всього людства жертвну любов. Любов, яка віддає себе заради спасіння інших. Тому цей принцип рекомендує виховувати людину у душі жертволюб'ю до інших, любові, яка не має навіть відтінку егоїзму та піднесення себе перед іншими, яка може пожертвувати будь-чим (часом, силами, якимись ресурсами чи навіть життям) на користь інших.

Отже, незважаючи на певну обмеженість, п'ятьма «Sola» цілком можливо описати основні принципи протестантського богослов'я [11], а через них й принципи виховання у протестантській педагогіці.

Висновки. Як свідчить проведене дослідження у нашій статті, ідеї Реформації мали великий вплив не тільки на формування протестантського богослов'я та світогляду, вони також мали внесок й у теорію виховання, зокрема вплинули на формування принципів виховання,

якими користується сучасна протестантська педагогіка. Отож, через них накреслюється ідеал образу вихованця, до формування якого варто прагнути; мета, якої слід досягти, щоб процес виховання можна було вважати ефективним; розуміння того, чим наповнити цей процес й як його правильно організувати, щоб задовольнити вимоги, які ставить до формування особистості Бог, церква, суспільство та життя. Принципи виховання є тими вимогами, дотримуючись яких, отримуємо найбільшу його ефективність через розумну реалізацію наявних ресурсів.

Отже, **принципи виховання, виведені з основних ідей Реформації**, такі:

1. Принцип побожного ставлення до Бога.
2. Принцип любові до Бога й ближнього.
3. Принцип послуху батькам.
4. Принцип пошани до батьків.
5. Принцип поваги до влади.
6. Принцип шанобливого ставлення до навколишнього середовища.
7. Принцип смиренності перед Богом.
8. Принцип визнання своєї залежності від Бога.
9. Принцип прийняття факту, що людина не може заробити або купити спасіння самостійно.
10. Принцип віри в Бога й довіри Йому.
11. Принцип віри в Ісуса Христа як єдиного Спасителя й посередника між Богом та людьми.
12. Принцип побудови особистих стосунків з Ісусом Христом.
13. Принцип каяття перед Христом.
14. Принцип виховання через працю.
15. Принцип зв'язку виховання з життям.
16. Принцип приналежності до Церкви.
17. Принцип служіння у помісній церкві.
18. Принцип жертволюб'ю.

Реалізація цих принципів здійснюється через суб'єктів виховної діяльності, яка відбувається у сім'ї, церкві (через проповідь, богослужіння, учнівство, наставництво тощо), недільній школі, християнських школах, біблійних школах, богословських навчальних закладах, таборах і на тренінгах за допомогою слів, різних видів діяльності, взаємодії вихованців з вихователем та одним одним за сприянням та під проводом Святого Духа.

Список використаних джерел

1. 'Академічний тлумачний словник'. [online] Доступно: <http://sum.in.ua/s/shanuvaty>
2. 'Біблія'.
3. Вачевський, М., 2010. 'Християнська педагогіка у вихованні учнівської молоді', *СЛОВО*, №3 (43), с.23–26. [online] Доступно: <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/slovo/2010/692-christian-pedagogy-in-educating-students.html>
4. Гараджа, В., 1986. 'Протестантская концепция человека', *Буржуазная философская антропология XX века*, М.: Наука, с.279–293. [online] Доступно: <http://anthropology.rchgi.spb.ru/garadzha.htm>
5. Ермишина, К. 'Религиозная антропология. Учебное пособие'. [online] Доступно: <https://culture.wikireading.ru/70391>
6. Кондор, В. 'Біблійні принципи відношення дітей до батьків'. [online] Доступно: <http://ehb.lviv.ua/resources/articles/85-biblicalprincipleschildren>
7. Корольков, А.А., 2017. 'Педагогическая антропология в зеркале философии' / А. А. Корольков, К. В. Преображенская, И. Б. Романенко, СПб.: Алетейя, 176 с.
8. Лютер, М., 1994. 'К християнскому дворянству немецкой нации', *Лютер М. Время молчания прошло: Избранные произведения 1520–1526 гг.*, [пер. с нем., ист. очерк, комментарии Ю. А. Голубкина], Харьков: Око, 352 с.
9. 'Педагогіка і релігія'. [online] Доступно: https://pidruchniki.com/15800119/pedagogika/pedagogika_religiya
10. Савчин, М.В., 2010. 'Християнське духовне виховання і самовиховання', *Проблеми сучасної психології*, Вип.10, с.689–699. [online] Доступно: <http://problemps.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/58/2017/06/10-69.pdf>

11. Санніков, СВ. '5 «Sola» Реформації. Богословські принципи гетерогенного протестантизму'. [online] Доступно: <https://r500.ua/5-sola-reformatsiyi-bogoslovski-printsipi-geterogenno-protestantizmu/>

12. Фицула, ММ., 2009. 'Педагогіка: навч. посіб.' , 3-тє вид., стер., К.: Академвидав, 560 с.

13. Юз'як, В. 'Чому Бог став людиною?'. [online] Доступно: <http://vilne.org.ua/2016/01>

14. Ягупов, ВВ., 2002. 'Педагогіка: Навч. посібник', К.: Либідь, 560 с.

15. Glodo, MJ. 'Sola Ecclesia: The Lost Reformation Doctrine'. [online] Доступно: <http://www.the-highway.com/articleApr06.html>.

16. Leonardi, R. 'Sola fide? Sola caritas'. [online] Доступно: <http://richleonardi.blogspot.com/2008/11/sola-fide-sola-caritas.htm>

17. Metz, JB. (Ed.), 1965. 'The Church and the world', *Paulist Press*, T.6.

References

1. 'Akademichnyj tlumachnyj slovnyk (Academic Explanatory Dictionary)'. [online] Dostupno: <http://sum.in.ua/s/shanuvaty>

2. 'Biblija (Bible)'.

3. Vachevs'kyj, M., 2010. 'Hrystyjans'ka pedagogika u vyhovanni uchniv's'koi' molodi (Christian pedagogy in upbringing of student youth)', *SLOVO*, №3 (43), s.23–26. [online] Dostupno: <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/slovo/2010/692-christian-pedagogy-in-educating-students.html>

4. Garadzha, V., 1986. 'Protestantskaja koncepcija cheloveka (*The Protestant concept of man*)', *Burzhuaznaja filosofskaja antropologija XX veka*, М.: Nauka, s.279–293. [online] Dostupno: <http://anthropology.rchgi.spb.ru/garadzha.htm>

5. Ermishina, K. 'Religioznaja antropologija. Uchebnoe posobie (Religious anthropology. Tutorial)'. [online] Dostupno: <https://culture.wikireading.ru/70391>

6. Kondor, V. 'Biblijni pryncypy vidnoshennja ditej do bat'kiv (Biblical principles of the relationship of children to parents)'. [online] Dostupno: <http://ehb.lviv.ua/resources/articles/85-biblicalprincipleschildren>

7. Korol'kov, AA., 2017. 'Pedagogicheskaja antropologija v zerkale filosofii (Pedagogical anthropology in the mirror of philosophy)'/ *A. A. Korol'kov, K. V. Preobrazhenskaja, I. B. Romanenko*, SPb.: *Aletejja*, 176 s.

8. Ljuter, M., 1994. 'K hristianskomu dvorjanstvu nemeckoj nacii (To the Christian Nobility of the German Nation)', *Ljuter M. Vremja molchanija proshlo: Izbrannye proizvedenija 1520–1526 gg.*, [per: s nem., ist. ocherk, kommentarii Ju. A. Golubkina], Har'kov: *Oko*, 352 s.

9. 'Pedagogika i religija (Pedagogy and religion)'. [online] Dostupno: https://pidruchniki.com/15800119/pedagogika/pedagogika_relihiya

10. Savchyn, MV., 2010. 'Hrystyjans'ke duhovne vyhovannja i samovyhovannja (Christian spiritual education and self-education)', *Problemy suchasnoi' psihologii'*, Vyp.10, s.689–699. [online] Dostupno: <http://problemps.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/58/2017/06/10-69.pdf>

11. Sannikov, SV. '5 «Sola» Реформації. Богословські принципи гетерогенного протестантизму (5 «Sola» of the Reformation. Theological principles of heterogeneous Protestantism)'. [online] Dostupno: <https://r500.ua/5-sola-reformatsiyi-bogoslovski-printsipi-geterogenno-protestantizmu/>

12. Ficuła, ММ., 2009. 'Педагогіка: навч. посіб. (Pedagogy: Teacher manual)', 3-тє вид., стер., К.: Академвидав, 560 с.

13. Juz'vak, V. 'Chomu Bog stav ljudynuju? (Why God became a man)'. [online] Dostupno: <http://vilne.org.ua/2016/01>

14. Jagupov, VV., 2002. 'Педагогіка: Навч. посібник (Pedagogy: Teacher manual)', К.: *Lybid'*, 560 с.

15. Glodo, MJ. 'Sola Ecclesia: The Lost Reformation Doctrine'. [online] Dostupno: <http://www.the-highway.com/articleApr06.html>.

16. Leonardi, R. 'Sola fide? Sola caritas'. [online] Dostupno: <http://richleonardi.blogspot.com/2008/11/sola-fide-sola-caritas.htm>

17. Metz, JB. (Ed.), 1965. 'The Church and the world', *Paulist Press*, T.6.

Ryazantseva T. O., postgraduate student of the Department of Cultural Studies, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), tanya11lady@gmail.com

Implementation of the ideas of the Reformation in the principles of the upbringing of modern Protestant pedagogy

The ideas of the Reformation are presented in the form of the Protestant Five «Solo». The principles of education in general pedagogy are analyzed and their main significance in the theory of didactics is revealed. The authors attempt to comprehensively elucidate how the reformist ideas of the five «Solo» were embodied in the principles of education used by modern Protestant pedagogy. The importance of using in the modern religious educational process the use of traditional Protestant principles of upbringing, formulated by the «fathers» of the European Reformation on the basis of a detailed study of the texts of the Bible, was proved.

Keywords: ideas of the Reformation, Protestant pedagogy, religious education, principles of education.

* * *

УДК 378.4.147.016:796

Приходько В. В.,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики спортивної підготовки, Придніпровська академія фізичної культури і спорту (Україна, Дніпро), komandaODI@ukr.net, ORCID.org/0000-0001-6980-1402

Тимофєєв О. В.,

кандидат філософських наук, асистент кафедри філософії педагогіки, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Україна, Дніпро), 2011satimo@gmail.com, ORCID.org/0000-0002-7004-8320

Чернігівська С. А.,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, лікар, Український державний науково-дослідний інститут медико-соціальних проблем інвалідності МОЗ України (Україна, Дніпро), kandidat2208@ukr.net, ORCID.org/0000-0002-6697-1091

До методології РЕФОРМУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Визначена потреба залучення до практики освіти у вищій школі античної концепції епітелія / сурасії (турботи про себе). На практиці турбота про себе у контексті збереження і покращення власного здоров'я може бути сформована через відповідно пореформовану навчальну дисципліну «Фізичне виховання».

Ключові слова: здоров'я, епітелія / сурасії (турбота про себе), дисципліна «Фізичне виховання», будівництво (будівничий) власного здоров'я.

Досвід викладання в загальноосвітній і вищій школі дисциплін валеологічної спрямованості, що виростили з медичних знань про здоров'я людини, виявили утруднення, які не дозволяють розраховувати на одержання істотних соціальних наслідків щодо турботливого відношення людини до свого здоров'я. Це закономірно пов'язане з обмеженими можливостями природничо-наукової картини світу та засобів традиційної дидактики. Таке твердження не здається перебільшенням, якщо за кінцевий результат у ході формування особистості бачити не передачу учням або студентам наукових знань про здоров'я, але їх формування як суб'єктів діяльності будівництва власного здоров'я, на що валеологія не претендує. За В. В. Приходьком, автором концепції креативної валеології, на відміну від педагогічної валеології, котра побудована виключно на застосуванні класичних засобів дидактики для трансляції і засвоєння учнями інформації